

Päättäjien näkemyksiä vapaasta sivistystyöstä

Jaana Nuottanen

Kansalaisopistojen tulevaisuuskuvat -työpaja

13.6.2024

E2 Tutkimuksen toteuttama selvitys

- Nykylainsäädännön mukaan vapaan sivistystyön eli kansalaisopistojen, kansanopistojen, opintokeskusten, kesäyliopistojen ja liikunnan koulutuskeskusten tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta (Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632).
- Toimintansa kehittämiseksi VST ry tilasi selvityksen siitä, miten päättäjät näkevät vapaan sivistystyön yhteiskunnallisen merkityksen ja tulevaisuuden.
- 1. TAUSTA
- *

Selvityksen toteuttamisesta

- Selvityksen tavoitteena oli kartoittaa vapaan sivistystyön yhteiskunnallista merkitystä tulevaisuuden näkökulmasta.

Selvityksellä etsittiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Mikä on vapaan sivistystyön oppilaitosten merkitys ja **vaikuttavuus suomalaisen yhteiskunnan ja koulutusjärjestelmän näkökulmasta?**
2. Mikä on vapaan sivistystyön oppilaitosten merkitys **elinikäisen oppimisen näkökulmasta?**
3. Mitkä ovat vapaan sivistystyön oppilaitosten **tulevaisuuden tehtäviä yhteiskunnallisesti ja koulutusjärjestelmän näkökulmasta?**

Arvokas pohjoismainen perintö

- E2 Tutkimus haastatteli helmi-maaliskuun 2024 aikana 11 päättäjää ja korkeassa asiantuntija-asemassa olevaa henkilöä.
 - Päättäjien joukossa on edustajia sekä hallitus- että oppositiopuolueista.
-
- > Paikkaa muuta koulutusjärjestelmää
 - > Itsensä kehittämisen mahdollistaja kaikenikäisille
 - > Toimii yhteiskunnallisena kohtaamispaikkana (ikäihmiset, yksinäiset, maahanmuuttajat)
 - > Taloudellinen saavutettavuus luo mahdollisuuksien tasa-arvoa
 - > Ketterä vastaamaan yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin

3 yhteiskunnallista tehtävää

- Yksittäisten ihmisten henkisen kasvun tukeminen
- Kytkeä demokratiaan, aktiivisena kansalaisena olemiseen
- Ammatillisten valmiuksien ylläpitäminen

Vapaan sivistystyön riskejä...

- Käsitteen huono tunnettuus (mitä tarkoittaa?)
- Heikko itsepuolustus (asemaa on vaikeaa puolustaa, jos merkitystä ei ymmärretä)
- Rakenteiden uudistustarve (toimintojen tarkistaminen, päällekkäisyyksien purkaminen, rakennuskannan käyttöasteen arviointi)
- Asenteiden ja arvojen muutos (toimintaan voi liittyä hyvinkin kielteisiä ennakkoluuloja)
- Merkitys unohtuu, jos siitä ei muistuteta (vrt. nuoret ja nykyiset vapaa-ajanviettomahdollisuudet)

Mihin pitää varautua?

- Suhdanteet, julkisen talouden tila (opistojen taloudellinen sopeutuminen)
- Poliittinen paine (vapaan sivilin leikkauksia on poliittisesti helpompi perustella kuin perusopetuksen tai korkeakoulutuksen)
- Kilpailun koventuminen ihmisten vapaa-ajasta
- Uusien kohderyhmien tavoittaminen (vs. koulutuksen kasautuminen)
- Muutosten ja myllerrysten keskellä ihmiset etsivät elämälleen merkitystä vapaasta sivistystyöstä
- Kaikki ikäryhmät tärkeitä
- Yksinäisille mahdollisuuksia sosiaalisiin kontakteihin -> lisää hyvinvointia
- Maahanmuuttajat kasvava kohderyhmä

Mihin pitää varautua?

- Kysyntää uusille taidoille: teknologia- ja digitaidot, dialogi- ja demokratiataidot, lukutaito (maahanmuuttajat, vailleutiset, tekoälyn tuotokset)
- Kestävä kehitys vaatii uusia kansalaistaitoja ja omasta motivaatiosta kumpuavaa asennemuutosta.
- ”Vapaata sivistystyötä tarvitaan mieluummin enemmän kuin vähemmän.”
- Tarve toimialan sisäiselle uudistumiselle
- Brändi kaipaa selkeyttämistä ja viestintä kehittämistä

Mihin kannattaa kiinnittää huomiota?

- Päätäjillä on yhdenmukainen näkemys, että vapaalla sivistystyöllä on tärkeä asema elinikäisessä oppimisessa ja suomalaisessa yhteiskunnassa.
- Toiminnan brändiä pitäisi kuitenkin uudistaa. Käsitettä ei tunnisteta ja se vaikeuttaa toiminnan perustelemista. ”Vapaa” luo herkästi mielikuvan ”ei niin tärkeästä”.
- Toiminta ja sen merkitys pitää pystyä perustelemaan myös niille, jotka eivät tunne vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaa. Muutoin vaarana ovat suuremmat rahoituksen leikkaukset.

Mihin kannattaa kiinnittää huomiota?

- Talousdiskurssi on vahva. Perustelussa kannattaa hyödyntää päättäjien suosimaa retoriikkaa (esim. puhe elinikäisestä oppimisesta ei tehoa).
- Kilpailu ihmisten ajasta ja huomiosta kiristyy. Menestyminen tulevaisuudessa edellyttää nuorten sukupolvien parempaa tavoittamista.
- Se vaatii uudenlaista viestintää ja menemistä sinne, missä nuoret ovat.

Mihin kannattaa kiinnittää huomiota?

- Muutosten keskellä ihmiset hakevat elämäänsä merkityksellisyyttä.
- Tässä avautuu vapaan sivistystyön oppilaitoksille mahdollisuuksia.
- Vapaan sivistystyön oppilaitosten vahvuus on niiden ketteryys ja vapaus opetuksen muodollisesta sääntelystä.
- Tätä pitää osata hyödyntää myös tulevaisuudessa. Teknologia-, digi- ja kansalaistaitojen harjoittelulle on kasvava kysyntä.
- Myös kestävyysmurros ja maahanmuutto tuottavat uudenlaisia tarpeita, joihin sivistystyön oppilaitosten pitäisi pystyä reagoimaan nopeasti. Oppilaitokset voivat omassa toiminnassaan tukea ajattelutapojen muutosta.

Yhteydet yhteiskunnallisiin muutoksiin

- Suomen tulevaisuuden keskeisimpiä kysymyksiä on **väestön sivistystaso**. Kyse ei ole vain kansalaisten tietopohjasta, tutkinnoista ja oppineisuudesta, vaan myös ajattelun laaja-alaisuudesta, tiedon roolista, käyttäytymisestä sekä kyvystä ratkoa ongelmia ja menestyä.
- Panostus sivistykseen resonoi eriarvoisuuteen, keskustelukulttuurin kärjistymiseen, polarisaatioon ja ihmisten pahoinvointiin. **Sivistys on keino puolustaa demokraattisen yhteiskunnan ydintä**. Tämä tulisi ymmärtää sekä kansalaisten että päättäjien joukossa.
- Suomalaisen yhteiskunnan **kansainvälistyminen jatkuu**. Sivistyspalveluilla tuetaan kotoutumista, ja sivistys on pohja erilaisten ihmisten kohtaamiselle ja työelämän kansainvälistymiselle. Monikielisyys ja -kulttuurisuus vievät Suomea eteenpäin, kun kehityksessä ovat mukana sivistys, ihmisoikeudet ja osallisuus.

Yhteydet yhteiskunnallisiin muutoksiin

- **Väestön ikääntyminen** muuttaa Suomea. Ikääntyneillä on elämäkokemusta ja tietoa, joka voi auttaa nuoria paineiden ja muutosten keskellä. Toisaalta vanhemmilla ikäryhmillä on opittavaa nuorilta. Vapaan sivistystyön oppilaitokset voivat olla aloitteellisia tartuttaessa **ikäntymisen mahdollisuuksiin ja sukupolvien yhteistyöhön.**
- **Sivistys on edellytys sille, että yhteiskuntaa osataan kehittää kestävästi ja vastata ilmasto- ja ympäristökriiseihin.**
- **Tieteen ja teknologian mahdollisuuksiin tarttuminen** ja AI:n kielteisten puolien välttäminen edellyttävät oppineisuutta ja sivistystä.